

СЗ7

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

СІМКО АЛІА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 159.922.76-056.313:943

**КОРЕКЦІЯ ПСИХОМОТОРИКИ ДІТЕЙ-ОЛІГОФРЕНІВ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

19.00.08 – спеціальна психологія

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Київ – 2012

8767

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – кандидат психологічних наук, доцент
Гаврилов Олексій Вікторович,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка, завідувач кафедри логопедії та
спеціальних методик.

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор,
дійсний член НАПН України
Бех Іван Дмитрович,
директор Інституту проблем виховання;

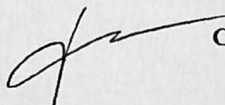
кандидат педагогічних наук, доцент
Ханзерук Лілія Олексіївна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, доцент кафедри
психокорекційної педагогіки.

Захист відбудеться 22 січня 2013 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.14 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ,-30, вул. Пирогова, 9.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (01601, м. Київ – 30, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий 19 грудня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Федоренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Психіка як складна система суб'єктивних образів об'єктивного світу за своєю суттю активна. Модусом існування психіки є наперед випереджальне відображення дійсності і побудова на його основі поведінки, діяльності людини, а також контроль за ними. Водночас побудова образів психіки як у філо-, так і в онтогенезі нероздільно пов'язана з роботою м'язів. Психомоторика як об'єктивація всіх форм психічного відображення в рухах дитини є тією формою активності, в якій поєднуються внутрішні психічні та зовнішні фізичні її можливості. Моторика забезпечує, з одного боку, зв'язок психічного життя дитини з навколишнім світом, а з другого – в процесі функціонування цього зв'язку ускладнює психіку. Відповідно дитина спроможна ініціювати та контролювати більш складну моторну активність, що особливо актуально для розумово відсталих дітей.

Наукові передумови вивчення функціонування психомоторики в структурі рівнів побудови рухів були розроблені М.О. Бернштейном, І.М. Сеченовим, О.О. Ухтомським та іншими, а також психологами Л.С. Виготським, О.В. Запорожцем, Д.Б. Ельконіним, Г.С. Костюком, М.М. Ланге, О.М. Леонтьєвим, Ж. Піаже, С.Л. Рубінштейном та багатьма іншими.

Сучасні вимоги до вивчення психомоторики поступово визначились у дослідженнях, проведених такими відомими психологами, як А. Валлон, В.В. Давидов, Н.Д. Гордєєва, В.П. Зінченко, Є.П. Ільїн, В.В. Клименко, О.Р. Лурія, В.П. Озеров, К.К. Платонов, Н.А. Розе, Є.М. Сурков та іншими.

Сьогодні в Україні інтерес науковців до проблем розумової відсталості зростає, адже діти з порушеннями інтелектуального розвитку складають одну з найчисельніших категорій з-поміж наявних порушень. Психофізіологічні особливості розумово відсталих дітей досить складні, і організація з цими дошкільниками навчально-виховної та корекційно-розвивальної роботи має свою специфіку.

Дослідженнями психічного розвитку розумово відсталих дітей в галузі корекційної освіти займалися М.А. Арнольдов, В.І. Бондар, О.М. Гопіченко, І.Г. Єременко, А.І. Капустін, А.А. Катаєва, Н.Л. Коломенський, В.О. Липа, М.П. Матвєєва, В.М. Синьов, Е.Ф. Соботович, Л.О. Смірнова, Е.А. Стребелева, В.В. Тищенко, С.В. Трикоз, В.Є. Турчинська, Л.О. Ханзерук, О.П. Хохліна, Д.І. Шульженко, Р.А. Юрова та інші.

Дослідження окремих проблем розвитку психомоторики дітей-олігофренів зустрічаються у психолого-педагогічних працях В.І. Бондаря, Л.С. Вавіної, М.П. Вайзмана, Г.М. Дульнева, М.О. Козленка, В.М. Лубовського, Г.М. Мерсянкової, А.І. Шинкаряка.

Порушення пізнавальної діяльності дитини змінюють її психомоторні можливості, а порушення моторних зон кори головного мозку призводять до змін психіки. Саме цей закономірний взаємозв'язок між психікою і мото-

рикою дозволяє шляхом оптимізації фізичної активності дітей-олігофренів здійснювати корекцію їх пізнавальної активності та психомоторних можливостей на різних рівнях побудови рухів.

Однак проблема корекції психомоторики розумово відсталих дітей дошкільного віку на різних рівнях побудови рухів ще не була предметом окремого наукового психолого-педагогічного дослідження і належно не висвітлена у науковій літературі.

Актуальність і недостатня розробленість означеної проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження «Корекція психомоторики дітей-олігофренів дошкільного віку».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане відповідно до плану наукової роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у межах науково-дослідної теми «Особливості експериментального дослідження психіки за показниками моторики» (номер держреєстрації 0111U005700). Роль здобувача у розробці цієї теми полягає у вивченні особливостей психомоторики розумово відсталих дітей дошкільного віку, а також – у визначенні шляхів корекції психомоторики розумово відсталих дітей 6-7 років на різних рівнях побудови рухів.

Тема дисертації затверджена вченою радою Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 4 від 26 квітня 2007 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 28 квітня 2009 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично виявити ефективність корекційного впливу різноманітних фізичних вправ, для яких провідними є різні рівні побудови рухів, на психомоторику розумово відсталих дітей дошкільного віку.

Відповідно до мети визначені завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових досліджень щодо проблеми корекції психомоторики розумово відсталих дітей дошкільного віку.

2. Розкрити особливості психомоторної активності та психомоторного розвитку у природних діях розумово відсталих дітей і дітей з нормальним психофізичним розвитком дошкільного віку.

3. Виявити особливості психомоторики розумово відсталих дітей старшого дошкільного віку на різних рівнях побудови рухів.

4. Розробити методіку корекції психомоторики розумово відсталих дітей старшого дошкільного віку зі збалансованими впливами на різні рівні побудови рухів.

5. Емпірично перевірити та обґрунтувати можливість застосування порівнево збалансованої методіки корекції психомоторики розумово відсталих дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – психомоторна активність розумово відсталих дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – корекція психомоторики розумово відсталих дітей 6-7 років за допомогою фізичних вправ, для яких провідними є різні рівні побудови рухів.

Методологічною основою дослідження стали теорія рівнів побудови рухів (М.О. Бернштейн); положення про системну динамічну організацію діяльності кори головного мозку (О.Р. Лурія, Є.Г. Симерницька, Л.С. Цветкова); взаємозв'язок між процесом навчання і психічним розвитком (Л.С. Виготський, В.В. Давидов, І.Г. Єременко, Г.С. Костюк, В.М. Синьов, Є.Ф. Собонович, М.Д. Ярмаченко); розвиток особистості та її формування в процесі діяльності (Б.Г. Ананьєв, В.І. Бондар, І.Д. Бех, Л.С. Виготський, О.В. Киричук, Г.С. Костюк, С.Д. Максименко); теоретико-методологічні положення організації навчання з особами, які мають порушення психофізичного розвитку (В.І. Бондар, М.М. Малофєєв, Є.Ф. Собонович, В.М. Синьов, В.В. Тарасун, В.Є. Турчинська, А.Г. Шевцов, М.К. Шеремет); вчення про функціональні системи та їх пластичність, різні рівні організації діяльності, поетапне формування розумових дій, функціональну структуру усвідомленого регулювання діяльності (П.К. Анохін, Е.А. Асратян, М.О. Бернштейн, П.Я. Гальперін, О.О. Конопкін, О.М. Леонтєв); сучасні положення корекційної педагогіки та спеціальної психології (І.Г. Єременко, М.Д. Ярмаченко, В.І. Бондар, Т.Д. Сак, В.М. Синьов, Є.Ф. Собонович, В.В. Тарасун, Л.І. Фомічова, А.Г. Шевцов, М.К. Шеремет).

Методи дослідження. Для досягнення мети застосовувались загальнонаукові методи теоретичного та емпіричного дослідження:

- *теоретичні*: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукової літератури з досліджуваної проблеми, метод моделювання та ін.;
- *емпіричні*: констатувальний та формувальний експерименти з метою з'ясування особливостей і корекції психомоторної активності та психомоторного розвитку розумово відсталих дітей, метод експертної оцінки психомоторної активності дітей у спілкуванні з дорослими, грі, вольових компонентах дій; метод визначення особливостей психомоторики дітей у природних діях; тестові методики дослідження особливостей психомоторики розумово відсталих дітей у тривалості дотримання рівноваги (за М.П. Вайзманом), точності відтворення ходьби на задану відстань (за В.В. Клименком), точності стрибка у довжину з місця на задану орієнтиром відстань (за А.І. Шинкарюком), швидкості виконання операцій «монтаж» і «демонтаж» (за А.О. Криловим, Л.А. Головей, Н.А. Розе, модифікація); метод експертної оцінки психомоторики розумово відсталих дітей в ігровій, трудовій, конструювальній, образотворчій і мовленнєвій діяльностях;
- *статистичні методи опрацювання експериментальних результатів*: середнє арифметичне (M), стандартна помилка середнього (m), стандартне відхилення (δ), t -критерій Стюдента.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *уперше* виявлено особливості взаємовпливу зростання моторного розвитку і активності психіки у розумово відсталих дітей дошкільного віку, а са-

ме: порушення рухів гальмує зростання активності психіки і навпаки – зменшення активності психіки гальмує розвиток моторики, що уповільнює або унеможлиблює утворення нових функціональних органів психомоторики;

- *з'ясовано*, що психомоторика розумово відсталих дітей дошкільного віку характеризується більшою парціальністю, ніж дітей з нормальним психофізичним розвитком, а для її виявлення визначено показники психомоторного розвитку на різних рівнях побудови рухів; розроблено та апробовано порівнево збалансовану методiku корекції психомоторики розумово відсталих дітей старшого дошкільного віку;

- *удосконалено* теоретичні та емпіричні підходи до визначення психомоторики суб'єкта активності на різних рівнях побудови рухів;

- *подальшого розвитку набули* теоретичні положення про сутність і зміст впливу фізичних вправ на психіку розумово відсталих дітей дошкільного віку, а саме на збільшення їх орієнтувально-дослідницьких можливостей.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблена методика корекційних впливів на психомоторику розумово відсталих дітей на різних рівнях побудови рухів. Її впровадження у практику роботи Кам'янець-Подільського спеціального дошкільного закладу №3 та Криворізького допоміжного дошкільного дитячого будинку №1 дозволило активізувати збережені та менш ушкоджені мозкові структури, що керують моторикою, віднайти компенсаторні шляхи координації рухів, покращити психомоторний розвиток розумово відсталих дітей дошкільного віку (акти впровадження від 05.10.2011 і 16.10.2011 р.).

Отримані в дослідженні результати можуть бути використані у викладанні психології розумово відсталі дитини, спеціальної методики фізичного виховання розумово відсталих учнів.

За результатами дослідження розроблений спецкурс «Корекція психомоторики розумово відсталих дітей», який читається студентам факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, спеціальності 701010501 – корекційна освіта (акт впровадження від 02.09.2011 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи обговорювалися та отримали схвалення на міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми корекційної педагогіки та психології» (Кам'янець-Подільський, 2008-2011 рр.); «Специальное образование: традиции и инновации» (Мінськ, Республіка Білорусь, 2010 р.); «Корекційна освіта: історія, сучасність та перспективи розвитку» (Кам'янець-Подільський, 2010 р.); 1-му Міжнародному освітньому форумі «Личность в едином образовательном пространстве» (Запоріжжя, 2010 р.); «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (Кам'янець-Подільський, 2010-2011 рр.); *всеукраїнській науково-практичній конференції: «Актуальні проблеми спеціальної педагогіки та психології»* (Херсон, 2010 р.); *звітних наукових конференціях* викладачів і аспірантів Кам'янець-Поділь-

ського національного університету імені Івана Огієнка (Кам'янець-Подільський, 2008-2011рр.).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлені у 19 публікаціях, із них – 12 у фахових збірниках наукових праць.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст дисертації викладений на 174 сторінках. Робота містить 24 таблиці і 36 рисунків. Список використаних джерел складає 207 найменувань, з них 7 іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, розкрито методологічну основу і методи; представлено наукову новизну і практичну значущість роботи; наведено дані про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Проблеми психомоторного розвитку розумово відсталих дітей в теорії та практиці олігофренопедагогіки та спеціальної психології»** – висвітлений стан дослідження означеної проблеми в сучасній науці за результатами аналізу наукових праць вітчизняних та зарубіжних фахівців з олігофренопедагогіки та спеціальної психології. Подана загальна характеристика психомоторної активності, психомоторного розвитку та корекції психомоторики розумово відсталих дітей дошкільного віку.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що психомоторика є невід'ємною складовою всіх форм активності розумово відсталих дітей, в яких вони виявляють себе як індивід, індивідуальність, особистість (В.М. Синьов). Упродовж онтогенезу дітей формуються їх психомоторні уміння і розвиваються психомоторні якості. За цими показниками психомоторної сфери хлопчики і дівчатка дошкільного віку майже не розрізняються між собою, виняток – метання м'яча на дальність (Є.С. Вільчковський).

У дітей дошкільного віку зі стійкими органічними порушеннями пізнавальної діяльності спостерігається відставання від дітей з нормальним психофізичним розвитком у виявах психомоторної активності насамперед у спілкуванні з дорослим, в змісті ігрових дій, в довільності керування діями (В.І. Бондар, Л.С. Вавіна, М.О. Козленко, Г.М. Мерсіянова та інші).

Науковці спрямовують увагу на вивчення психомоторної координації, під якою розуміють керування узгодженістю і співрозмірністю рухів, необхідних для виконання потрібної дії. Вважають, що доцільно говорити не про загальну координованість, а про групу координаційних якостей, оскільки між ними слабкий зв'язок або його зовсім немає (Є.П. Ільїн).

За умов ушкодження певних ділянок мозку спостерігаються певні порушення довільних рухів. Для розуміння цих зв'язків у розумово відсталих дітей дошкільного віку доцільно застосовувати теорію рівнів побудови рухів,

розроблену М.О. Бернштейном. Вона дозволяє віднайти відповідь на питання, чому діти зі стійкими органічними порушеннями пізнавальної діяльності можуть виконувати одні дії і не можуть виконати інші (подеколи простіші за координацією)? Це можливо тому, що ушкодження нервової системи на одних рівнях побудови рухів (які відповідають за виконання певних психомоторних завдань) більш значні, ніж на інших (М.П. Вайзман).

Упродовж формування психомоторних навичок узгоджується робота різних рівнів побудови рухів, а їх порушення виявляється у спроможності розумово відсталих дітей виконувати відповідні психомоторні дії.

Водночас особливістю діагностики психомоторики є відсутність певного загального фактора психомоторної обдарованості, що спонукає виділяти все нові й нові самостійні фактори, які репрезентують нам нові психомоторні здібності. Між результатами різних тестів діагностики психомоторики спостерігається дуже низька кореляція (якщо така взагалі є). Збільшення обсягу тестів психомоторного розвитку не збільшує їх надійності, проте викликає ефект тренування щодо ідентичних завдань (Л.Ф. Бурлачук, К.М. Гуревич, Є.П. Ільїн та інші).

Відповідно ускладненним є і завдання загальної корекції психомоторики розумово відсталих дітей дошкільного віку. Необхідність такої корекції очевидна, зважаючи на те, що, з одного боку – психомоторний розвиток дітей зі стійкими органічними порушеннями пізнавальної діяльності завжди індивідуально своєрідно обмежений, а з другого – функціональні органи психомоторики у дошкільному віці ще досить пластичні (І.Д. Бех, М.П. Вайзман, О.П. Хохліна та інші).

Як відомо, програмові вправи фізичного виховання для розумово відсталих дітей дошкільного віку позитивно впливають на корекцію їх психомоторного розвитку за окремими факторами. Це дозволяє висунути припущення про необхідність такого їх поєднання, яке дасть можливість покращити координацію рухів з максимально широкого кола психомоторних дій.

Вважаємо, що корекцію психомоторики розумово відсталих дітей дошкільного віку варто здійснювати за теоріями М.О. Бернштейна про рівні побудови рухів та О.В. Запорожця про значення орієнтувально-дослідницької активності дитини в її розвитку.

У другому розділі – «Дослідження психомоторної активності і психомоторного розвитку дітей дошкільного віку» – порівнюється психомоторна активність та психомоторний розвиток розумово відсталих дітей та дітей з нормальним психофізичним розвитком у дошкільному віці. Емпірично досліджені координаційні можливості психомоторики розумово відсталих дітей старшого дошкільного віку на різних рівнях побудови рухів.

Констатувальний експеримент проводився на базі Кам'янець-Подільського спеціального дошкільного закладу №3, Криворізького допоміжного дошкільного дитячого будинку №1 та дошкільних закладах загального типу №16, 21 м. Кам'янець-Подільського. Дослідна робота тривала протягом 2007-2011 р.р. На різних етапах констатувального дослідження були залучені розумово відсталі

діти: чотирирічного віку – 34 дитини, п'ятирічного віку – 37 дітей, шести-семирічного віку – 42 дитини, а також відповідна кількість дітей з нормальним психофізичним розвитком.

На першому підетапі першого етапу була організована група чотирирічних дітей зі стійкими органічними порушеннями пізнавальної діяльності, та група чотирирічних дітей з нормальним психофізичним розвитком. У всіх досліджуваних першої та другої груп вивчались загальна психомоторна активність із залученням дорослого до спільної діяльності та спілкування, здатність до застосування психомоторних дій, що входять до структури сюжетно-рольових ігор, до виконання моторних дій, мета яких не повністю збігається з мотивом.

На другому підетапі були створені такі самі дві групи п'ятирічних дітей. У цих дітей вивчалась загальна психомоторна активність із залученням дорослого до позаситуативно-пізнавальної форми спілкування, спроможність вибрати іграшку відповідно до задуму сюжетно-рольової гри і смислу психомоторних дій, спроможність відкласти у часі виконання психомоторних дій, які відповідають наміру.

На третьому підетапі у двох групах дітей шести-семи років вивчались загальна психомоторна активність із залученням дорослого до позаситуативно-особистісної форми спілкування, спроможність дотримуватись найпростіших правил сюжетно-рольової гри з психомоторними діями, спроможність попередньо обдумувати шляхи і засоби реалізації наміру в психомоторних діях.

Всі показники психомоторної активності оцінювались п'ятьма експертами за 12-ти бальною шкалою (табл. 1). У відборі експертів враховувалась їхня теоретична база (рівень кандидата психологічних наук або магістра корекційної педагогіки) та практична підготовленість (стаж роботи з розумово відсталими дітьми дошкільного віку не менше п'яти років).

Виявилось, що у розумово відсталих дітей психомоторна активність на всіх етапах дошкільного дитинства за всіма досліджуваними показниками нижча, ніж у дітей з нормальним психофізичним розвитком, що разом з морфофункціональними порушеннями зумовлює їх відставання в психомоторному розвитку.

На другому етапі вивчалися особливості психомоторного розвитку розумово відсталих дітей та дітей з нормальним психофізичним розвитком в природних діях. Для цього у всіх досліджуваних (описаних раніше груп) фіксувались показники швидкості бігу на 10 м; дальності стрибка у довжину з місця; дальності метання торбинок з піском.

Порівняння вияву психомоторного розвитку в бігу, стрибках і метаннях розумово відсталих дітей та дітей з нормальним психофізичним розвитком дошкільного віку засвідчило, що перші мають значно нижчі середньогрупові показники (різниця між середніми арифметичними статистично достовірна). Ця закономірність характерна для всіх досліджуваних природних дій і виявляється на всіх етапах дошкільного дитинства (різною мірою). Загалом психомоторний розвиток з віком у всіх досліджуваних зростає.

Таблиця 1

Вияв психомоторної активності (у балах) розумово відсталих дітей і дітей з нормальним психофізичним розвитком 4-7 років

Показники, що досліджувались	Середні результати груп (M±m)		Різниця
	розумово відсталі діти	діти з нормальним психофізичним розвитком	
досліджувані 4-х років			
Загальна психомоторна активність із залученням дорослого до спільної діяльності та спілкування	7,3±0,32	9,2±0,17	1,9
Застосування психомоторних дій, що входять до структури сюжетно-рольових ігор	6,4±0,29	9,5±0,16	3,1
Спроможність до виконання психомоторних дій, мета яких не повністю збігається з мотивом	5,6±0,19	9,1±0,16	3,5
досліджувані 5-ти років			
Загальна психомоторна активність із залученням дорослого до позаситуативно-пізнавальної форми спілкування	7,1±0,28	8,9±0,15	1,8
Спроможність вибрати іграшку відповідно до задуму сюжетно-рольової гри і смислу психомоторних дій	6,6±0,28	9,4±0,15	2,8
Спроможність відкласти у часі виконання психомоторних дій, які відповідають наміру	5,3±0,17	8,2±0,20	2,9
досліджувані 6-7 років			
Загальна психомоторна активність із залученням дорослого до позаситуативно-особистісної форми спілкування	7,4±0,23	9,5±0,16	2,1
Спроможність дотримуватись найпростіших правил сюжетно-рольової гри з психомоторними діями	6,2±0,22	9,5±0,15	3,3
Спроможність попередньо обдумувати шляхи і засоби реалізації наміру в психомоторних діях	5,4±0,15	9,3±0,16	3,9

Водночас на всіх етапах дошкільного дитинства в групах розумово відсталих дітей є такі вихованці, результати яких в бігу, стрибках і метаннях не поступаються кращим результатам їх однолітків з нормальним психофізичним розвитком. Середні результати трьох кращих показників у досліджуваних групах розумово відсталих дітей статистично недостовірно відрізняються від відповідних середніх трьох кращих показників дітей з нормальним психофізичним розвитком (в одному віці). Навіть більше, подеколи спостерігаються випадки, коли у розумово відсталих дітей результати в природних діях кращі, ніж у їх однолітків з нормальним розвитком, що ускладнює визначення причинно-наслідкових зв'язків між порушеннями нервової системи і психомоторним розвитком (табл. 2).

Таблиця 2

Результати емпіричного дослідження психомоторного розвитку розумово відсталих дітей і дітей з нормальним психофізичним розвитком 4-7 років

Показники, одиниці вимірювання	Середні результати групи ($M \pm m$)		Різниця	Середні результати трьох кращих показників ($M \pm m$)		Різниця
	розумово відсталі діти	діти з нормальним психофізичним розвитком		розумово відсталі діти	діти з нормальним психофізичним розвитком	
досліджувані 4-х років						
Біг 10 м на швидкість (с)	4,1±0,07	3,6±0,04	0,5	3,5±0,07	3,4±0,07	0,1
Стрибки у довжину з місця на дальність (см)	63±2,08	76±0,86	13	82±2,05	84±3,42	2
Метання торбинок з піском на дальність (м)	4,72±0,18	5,31±0,07	0,59	6,17±0,09	6,21±0,08	0,04
досліджувані 5-ти років						
Біг 10 м на швидкість (с)	3,9±0,07	3,3±0,04	0,6	3,1±0,03	3,1±0,07	0,0
Стрибки у довжину з місця на дальність (см)	69±1,97	84±0,85	15	93±1,71	94±1,71	1
Метання торбинок з піском на дальність (м)	5,48±0,16	7,31±0,08	1,83	8,00±0,09	8,10±0,10	0,1
досліджувані 6-7 років						
Біг 10 м на швидкість (с)	3,6±0,06	3,1±0,04	0,5	2,8±0,07	2,7±0,07	0,1
Стрибки у довжину з місця на дальність (см)	85±1,91	103±0,99	18	109±0,68	110±1,37	1
Метання торбинок з піском на дальність (м)	7,81±0,20	9,13±0,11	1,32	10,21±0,12	10,15±0,12	0,06

На третьому етапі досліджувався психомоторний розвиток розумово відсталих дітей 6-7 років на різних рівнях побудови рухів, рееструвались: рівень А (руброспинальний або палеокінетичних регуляцій) – тривалість утримання рівноваги у стійці на одній нозі та тривалість утримання рівноваги у стійці на двох ногах, розташованих одна за одною; рівень В (галамо-палідарний або рівень співдружних рухів і стандартних штампів) – точність відтворення ходьби на 7 метрів та точність відтворення ходьби на 3 метри; рівень С (пірамідно-стріарний або просторового поля) – точність стрибка у довжину з місця на 75% від максимуму і точність стрибка у довжину з місця на 50% від максимуму; рівень D (тім'яно-премоторний або рівень предметних дій та смислових ланцюгів) – швидкість виконання операції «монтаж» та швидкість виконання операції «демонтаж» (табл. 3).

Звертає на себе увагу той факт, що у досліджуваних різний психомоторний розвиток на різних рівнях побудови рухів. Так, у обстежуваного К-к М. високі показники на рівні А, на рівні В – середні, на рівні С дещо нижчі за середні, а

Таблиця 3

Результати емпіричного дослідження психомоторного розвитку
розумово відсталих дітей 6-7 років на різних рівнях побудови рухів

Показники, що досліджувались	Рівні психомоторного розвитку		
	низький ($M < -1\delta$)	середній ($M \pm m$) ($M \pm \delta$)	високий ($M > +1\delta$)
рівень А			
Тривалість утримання рівноваги у стійці на одній нозі (с)	$\leq 2,05$	$3,89 \pm 0,28$ $3,89 \pm 1,83$	$\geq 5,73$
Розподіл досліджуваних за тривалістю утримання рівноваги на одній нозі (n)	14	20	8
Тривалість утримання рівноваги у стійці на двох ногах, розташованих одна за одною (с)	$\leq 7,28$	$12,56 \pm 0,81$ $12,56 \pm 5,27$	$\geq 17,84$
Розподіл досліджуваних за тривалістю утримання рівноваги у стійці на двох ногах, розташованих одна за одною (n)	4	25	13
рівень В			
Точність відтворення ходьби на 7 метрів (см)	$\geq 38,50$	$28,4 \pm 1,56$ $28,4 \pm 10,09$	$\leq 18,30$
Розподіл досліджуваних за точністю відтворення ходьби на 7 метрів (n)	12	24	6
Точність відтворення ходьби на 3 метри (см)	$\geq 20,77$	$14,8 \pm 0,92$ $14,8 \pm 5,96$	$\leq 8,83$
Розподіл досліджуваних за точністю відтворення ходьби на 3 метри (n)	5	26	11
рівень С			
Точність стрибка у довжину з місця на 75% від максимуму (см)	$\geq 5,76$	$4,15 \pm 0,25$ $4,15 \pm 1,6$	$\leq 2,54$
Розподіл досліджуваних за точністю стрибка у довжину з місця на 75% від максимуму (n)	15	21	6
Точність стрибка у довжину з місця на 50% від максимуму (см)	$\geq 3,26$	$2,33 \pm 0,14$ $2,33 \pm 0,92$	$\leq 1,40$
Розподіл досліджуваних за точністю стрибка у довжину з місця на 50% від максимуму (n)	6	24	12
рівень D			
Швидкість виконання операції «монтаж» (с)	$\geq 162,43$	$134,44 \pm 4,32$ $134,44 \pm 27,98$	$\leq 106,45$
Розподіл досліджуваних за швидкістю виконання операції «монтаж» (n)	4	30	8
Швидкість виконання операції «демонтаж» (с)	$\geq 107,94$	$81,78 \pm 4,04$ $81,78 \pm 26,15$	$\leq 55,62$
Розподіл досліджуваних за швидкістю виконання операції «демонтаж» (n)	3	32	7

на рівні D ще нижчі. У досліджуваного Р-к С. найнижчі координаційні можливості на рівні А, середні на рівні В, вищі середніх на рівні С, а на рівні D високі. Це пояснюється тим, що у різних обстежуваних різна локалізація ушкоджень центральної нервової системи.

Система запропонованих нами методик визначення психомоторного розвитку ґрунтується на основі теорії рівнів побудови рухів, розробленої М.О. Бернштейном і враховує можливості розумово відсталих дітей дошкільного віку. Програма психомоторного обстеження охоплює основні класи смислових завдань, які можуть розв'язувати діти дошкільного віку, і відповідно ті рівні центральної нервової системи, які забезпечують ці координації. Досліджувана структура психомоторного розвитку розумово відсталих дітей дошкільного віку (на різних рівнях побудови рухів) дозволяє цілеспрямовано застосовувати і корекційні техніки, зокрема на пом'якшення збою конкретного рівня побудови рухів, опираючись на збережені ділянки центральної нервової системи, чи на віднаходження компенсаторних механізмів у керуванні рухами.

Отже, запропонований підхід створює умови для проведення корекційно-розвивальної роботи, спрямованої на максимально можливий психомоторний розвиток дітей з інтелектуальними вадами.

У третьому розділі – **«Корекція психомоторики розумово відсталих дітей 6-7 років порівнево збалансованими та порівнево неструктурованими фізичними вправами»** – розкриті особливості розробки і застосування порівнево збалансованої методики корекції психомоторики розумово відсталих дітей старшого дошкільного віку та застосування порівнево неструктурованих фізичних вправ в формувальному експерименті.

Об'єднання положень різних дисциплін в єдину систему, спрямовану на корекцію психомоторики розумово відсталих дітей дошкільного віку, дозволило запропонувати порівнево збалансовану (приблизно рівна кількість фізичних вправ для кожного з рівнів) коректувальну методику оптимізації наявних і утворення нових функціональних органів. Інноваційна методика відповідно до чотирьох рівнів побудови рухів складається з чотирьох груп вправ. Кожна група вправ здійснює корекцію психомоторного розвитку дитини на одному з рівнів як провідному, а всі разом вони забезпечують корекцію психомоторики загалом.

Методика корекції психомоторики розумово відсталих дітей дошкільного віку має забезпечити впливи на всі рівні побудови рухів. Навіть більше, за умов здійснення корекційних впливів у групі на заняттях фізичною культурою рекомендуються рівні обсяги вправ, для яких провідними є різні рівні побудови рухів. Цим порівнево збалансована методика дозволяє створити сприятливі умови для корекції психомоторики всіх дітей групи, ушкодження центральної нервової системи у яких індивідуально своєрідні.

Для перевірки ефективності експериментальної методики корекції психомоторики розумово відсталих дітей дошкільного віку були створені дві групи

досліджуваних. У першій експериментальній групі упродовж 16 тижнів корекційних занять застосовувалася порівнево збалансована методика корекції психомоторики. У другій контрольній групі упродовж того ж часу застосовувалися порівнево неструктуровані фізичні вправи. Порівняння динаміки показників психомоторики експериментальної і контрольної груп представлені в табл. 4.

Таблиця 4

Порівняння зростання показників психомоторного розвитку у різних видах діяльності (в балах), у різних природних діях, на різних рівнях побудови рухів розумово відсталих дітей 6-7 років експериментальної та контрольної груп після 16 тижнів корекційних занять

Види діяльності	Кількісні характеристики зростання		
	Експериментальна група (n=35) (M±m)	Контрольна група (n=35) (M±m)	Різниця
психомоторний розвиток в різних видах діяльності			
Ігрова	1,1±0,05	0,7±0,04	0,4±0,02
Трудова	1,0±0,04	0,7±0,03	0,3±0,01
Конструювальна	1,3±0,06	0,6±0,03	0,7±0,04
Образотворча	0,9±0,04	0,5±0,02	0,4±0,02
Мовленнєва	1,4±0,07	0,8±0,04	0,6±0,03
психомоторний розвиток в природних діях			
Біг 10 м на швидкість (с)	0,3±0,02	0,2±0,01	0,1±0,01
Стрибки у довжину з місця на дальність (см)	6±0,12	5±0,11	1±0,02
Метання торбинок з піском на дальність (м)	0,89±0,03	0,61±0,02	0,28±0,01
психомоторний розвиток на різних рівнях побудови рухів			
Тривалість утримання рівноваги у стійці на одній нозі (с)	1,61±0,18	0,31±0,04	0,30±0,03
Тривалість утримання рівноваги у стійці на двох ногах, розташованих одна за одною (с)	3,71±0,16	1,12±0,05	2,59±0,03
Точність відтворення ходьби на 7 метрів (см)	8,2±0,81	1,9±0,18	6,3±0,14
Точність відтворення ходьби на 3 метри (см)	3,4±0,28	0,8±0,07	2,6±0,22
Точність стрибка у довжину з місця на 75% від максимуму (см)	1,49±0,13	0,25±0,02	1,24±0,11
Точність стрибка у довжину з місця на 50% від максимуму (см)	1,19±0,12	0,27±0,03	0,92±0,10
Швидкість виконання операції «монтаж» (с)	16,08±0,67	11,12±0,44	4,96±0,19
Швидкість виконання операції «демонтаж» (с)	12,18±0,65	6,48±0,34	5,7±0,30

Виявилось, що застосовуючи порівнево збалансовану методику корекції психомоторики, ми створюємо розумово відсталим дітям дошкільного віку умови для реалізації своїх індивідуально збережених можливостей керування рухами і розвитку психіки. Центральною ланкою корекції психомоторики розумово відсталих дітей є розвиток їх спроможності до перебудови засвоєних рухів і дій, індивідуально можливого відновлення порушень відчуттів, орієнтально-дослідницьких можливостей. Відтак змінюються умови розвитку психіки загалом.

Застосування цієї методики допомогло упродовж 16 тижнів покращити їх психомоторні можливості в ігровій, трудовій, конструювальній, образотворчій та мовленнєвій діяльності. За цей період статистично достовірно покращились показники психомоторного розвитку розумово відсталих дітей експериментальної групи в таких природних діях, як біг, стрибки, метання.

Виконання фізичних вправ, для яких провідними є різні рівні побудови рухів (порівневозбалансованої корекційної методики), також дозволило за 16 тижнів занять статистично достовірно збільшити тривалість утримання рівноваги (спроможність змінювати м'язові напруження, необхідні для утримання тих чи тих статичних поз), покращити точність відтворення ходьби із заплющеними очима (спроможність актуалізувати пропріорецепторну і тангорцепторну аферентацію, яка створює образ взаєморозташування частин тіла в русі), покращити точність стрибка у довжину з місця (спроможність змінювати свої рухи відповідно до змін просторових умов середовища), збільшити швидкість операцій «монтаж» і «демонтаж» (спроможність актуалізувати інформацію як про геометричні особливості предмета, так й про його смислове призначення).

Отже, застосування порівнево збалансованої методики корекції психомоторики покращило психомоторний розвиток дітей дошкільного віку з вродженими або рано набутими вадами інтелекту більшою мірою, ніж застосування порівнево неструктурованих фізичних вправ. Це свідчить про ефективність запропонованої нами інноваційної методики корекції психомоторики розумово відсталих дітей дошкільного віку.

ВИСНОВКИ

За результатами теоретико-експериментального дослідження можна зробити такі висновки:

1. Теоретичний аналіз зарубіжних та вітчизняних досліджень з проблеми корекції психомоторики розумово відсталих дітей дошкільного віку виявив, що ця проблематика досі малодосліджена, а розвиток психомоторної активності розумово відсталих дітей дошкільного віку є процесом утворення нових функціональних органів як тимчасових поєднань сил, що дають можливість дитині піднятися на новий рівень, здійснити певне досягнення. Порушення

мозкових структур розумово відсталих дітей уповільнює або унеможливає їх подальший психомоторний розвиток. Ушкодження центральної нервової системи і порушення психомоторики індивідуально своєрідні. Систематику і корекцію психомоторних розладів розумово відсталих дітей доцільно здійснювати на основі теорії рівнів побудови рухів.

2. Дослідженнями встановлено, що діти дошкільного віку з вродженими або рано набутими стійкими органічними порушеннями пізнавальної діяльності поступають за показниками психомоторної активності в спілкуванні, грі, вольовій регуляції дітям з нормальним психофізичним розвитком. Причинно-наслідковий зв'язок між моторною активністю і активністю психіки у функціональних органах такий, що причина і наслідок постійно міняються місцями. Порушення рухів гальмує активність психіки, а зменшення активності психіки гальмує моторну активність дитини.

Психомоторний розвиток дітей дошкільного віку з вродженими або рано набутими вадами інтелекту у природних діях характеризується більшою парціальністю, ніж у дітей з нормальним психофізичним розвитком. У досліджуваних розумово відсталих дітей та дітей з нормальним психофізичним розвитком різниця між середніми арифметичними показниками груп в бігу, стрибках і метаннях статистично достовірна. Водночас середні результати трьох кращих досліджуваних з кожної групи практично одного рівня. Відповідно різниця між групами зумовлюється тим, що найнижчі результати розумово відсталих дітей значно поступаються найнижчим результатам дітей з нормальним психофізичним розвитком. Це пояснюється ушкодженнями певних структур центральної нервової системи обтяжених інтелектуальними вадами дітей. Органічні порушення гальмують психомоторний розвиток розумово відсталих дітей.

3. Запропоновано виявляти особливості психомоторного розвитку дітей зі стійкими органічними порушеннями пізнавальної діяльності на кожному з рівнів побудови рухів за допомогою вправ, для яких досліджуваний рівень є провідним. Психомоторний розвиток розумово відсталих дітей 6-7 років на рівні палеокінетичних регуляцій А доцільно визначати за часом збереження статичної рівноваги, на рівні співдружних рухів і стандартних штампів В – за точністю відтворення ходьби без зорового контролю, на рівні просторового поля С – за точністю стрибка з місця у довжину на задану орієнтиром відстань, на рівні предметних дій або смислових ланцюгів D – за часом операцій «монтаж» і «демонтаж», виконання яких вимагає координації рук, тонких, точних і швидких рухів пальців. На всіх рівнях побудови рухів доцільно застосовувати складніше і простіше завдання, що дозволить краще зрозуміти психомоторний розвиток розумово відсталих дітей 6-7 років.

Встановлено, що розумово відсталі діти 6-7 років значно відрізняються між собою за показниками психомоторного розвитку на різних рівнях побудови рухів. Це дає можливість виявити індивідуально-своєрідні ушкоджені та

збережені церебральні структури, які відповідають за розв'язання певних класів психомоторних завдань. Порушення рубро-спинального рівня ускладнюють виконання дій зі збереження тієї чи іншої пози, викликають надмірну напруженість чи розслабленість м'язів тулуба і кінцівок. Порушення таламо-палідарного рівня ускладнюють забезпечення внутрішньої узгодженості роботи десятків і сотень м'язів. Порушення пірамідно-стріарного рівня ускладнюють розв'язання психомоторних завдань з переміщення тіла, його частин і предметів у просторі. Порушення тім'яно-премоторного рівня побудови рухів ускладнюють розв'язання смислових завдань дій з предметами. Відповідно високі показники психомоторного розвитку на певному рівні побудови рухів свідчать про його функціональну збереженість.

4. Розроблено методику корекції психомоторного розвитку розумово відсталих дітей на основі теорії рівнів побудови рухів. Кожен з рівнів є провідним для розв'язання певного класу психомоторних завдань. Психіку суб'єктів психомоторної активності доцільно вивчати як орієнтувально-дослідницьку діяльність. Корекцію психомоторних порушень кожного рівня – здійснювати із застосуванням виконання тих фізичних вправ (у варіативних умовах), для яких конкретний рівень є провідним. Найбільш ефективний вплив на корекцію психомоторних порушень розумово відсталих дітей дошкільного віку мають не окремі вправи, а їх комплекс (приблизно однакова кількість вправ на кожному з рівнів), який забезпечує всім дітям рівні можливості віднаходження компенсаторних шляхів керування рухами. Така порівневозбалансована методика корекції психомоторики та варіативність смислових завдань і умов їх розв'язання дозволяє збільшити орієнтувальну активність обтяженої інтелектуальними вадами дитини спрямовану на пошук ефективніших рухів, сенсорних синтезів і центральних механізмів керування психомоторними діями.

5. Емпірично доведено, що застосування інноваційної порівнево збалансованої методики корекції психомоторики розумово відсталих дітей 6-7 років упродовж 16 тижнів дозволило статистично достовірно покращити психомоторний розвиток досліджуваних в ігровій, трудовій, конструювальній, образотворчій і мовленнєвій діяльності. Статистично достовірно зросли показники психомоторного розвитку обстежуваних у природних діях (біг, стрибки, метання), а також на різних рівнях побудови рухів. У досліджуваних контрольної групи, які виконували порівнево неструктуровані фізичні вправи, ці показники також дещо зросли, проте статистично недостовірно. Різниця між зростанням досліджуваних показників обстежуваних експериментальної та контрольної груп статистично достовірна.

Перспективою подальшого дослідження проблеми є обґрунтування способів та прийомів корекційного впливу за різних ушкоджень рівнів побудови рухів; розробка та апробація індивідуальних корекційних програм.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Сімко А. В. Особливості діагностики і корекції психомоторики дітей-олігофренів 4-7 років / А. В. Сімко // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету. Серія соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. – Вип.10. – С. 323-327.

2. Сімко А. В. Діагностика координаційних можливостей психомоторики дітей-олігофренів дошкільного віку на різних рівнях побудови рухів / А. В. Сімко // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету. Серія соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – Вип.12. – С. 250-253.

3. Сімко А. В. Особливості психомоторної активності особистості і структура рівнів побудови рухів (на прикладі дітей-олігофренів) / А. В. Сімко // Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – Вип. 4. – С. 379-389.

4. Сімко А. В. Розвиток психомоторних якостей дітей дошкільного віку з вадами інтелекту у повсякденній трудовій діяльності / А. В. Сімко // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Кам'янець-Подільський : ПП Медобори – 2006, 2011. – Вип. 3. – 178-181.

5. Сімко А. В. Вплив ігрової рухової активності на психомоторний розвиток дітей дошкільного віку з вадами інтелекту / А. В. Сімко // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): зб. наук. праць / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2010. – Вип. 1. – 271-278.

6. Сімко А. В. Корекційна спрямованість фізичних вправ на психомоторний розвиток дітей-олігофренів дошкільного віку / А. В. Сімко // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету. Серія соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – Вип.15. – С. 311-315.

7. Сімко А. В. Вплив рухової активності на загальний розвиток дітей з інтелектуальними порушеннями / А. В. Сімко // Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 18-19 травня 2011 р. / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Київ – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2011. – С. 205-207.

8. Сімко А. В. Порівняння особливостей психомоторної підготовленості в природних діях у дітей-олігофренів та дітей з нормальним психофізичним розвитком / А. В. Сімко // Науковий Часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – № 19. – С. 353-357.

9. Сімко А. В. Порівняння особливостей психомоторної активності дітей-

олігофренів та дітей з нормальним психофізичним розвитком в дошкільному віці / А. В. Сімко // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2011. – Том. 10. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. – Вип. 18. – С. 454-466.

10. Сімко А. В. Емпіричне дослідження координаційних можливостей психомоторики дітей-олігофренів старшого дошкільного віку на різних рівнях побудови рухів / А. В. Сімко // Наука і освіта: науково-практичний журнал. – Одеса : Південний науковий Центр НАПН України, 2011. – Вип. 10 : Психологія. – С. 62-67.

11. Сімко А. В. Особливості психомоторної активності молодшого дошкільного віку зі стійкими органічними порушеннями пізнавальної діяльності / А. В. Сімко // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету. Серія соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський : Вид. ПП Мошинський, 2008. – Вип. 8 – С. 395-401.

12. Сімко А. В. Особливості розробки порівнево збалансованої програми корекції психомоторики дітей-олігофренів / А. В. Сімко // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака : вип. 17, в 2 ч. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2012. – Ч.2. – С. 186-197.

13. Сімко А. В. Історичні та сучасні підходи до застосування фізичних вправ дошкільного віку з відхиленнями в розвитку / А. В. Сімко // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зб. за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів : вип. 9, у 5 т. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – Т. 5. – С. 43-44.

14. Сімко А. В. Особливості збереження психофізичного здоров'я дітей-олігофренів дошкільного віку / А. В. Сімко // Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – Вип. 9. – С. 494-504.

15. Сімко А. В. Особливості розробки нових програм корекції психомоторики особистості в перші 7 років життя / А. В. Сімко // Личность в едином образовательном пространстве: сб. науч. ст. I Международного образовательного форума / под ред. К. Л. Крутий. – Запорожье : ООО «ЛИПС» ЛТД, 2010. – Ч.3 : «Образовательное пространство и индивидуальность : современная дидактика, задания диагностики, оценка качества образования», «Личность и здоровьесберегающее пространство». – С. 259-262.

16. Сімко А. В. Діагностика і корекція порушень психомоторного розвитку дітей дошкільного віку з вадами інтелекту / А. В. Сімко // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – Вип. 13. – С. 405-414.

17. Сімко А. В. Застосування різних додаткових фізичних вправ для корекції порушень розвитку розумово відсталих дітей дошкільного віку / А. В. Сімко // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського державного університету. Серія соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В.С., 2007. – Вип. VII. – С. 403-404.

18. Сімко А. В. Особенности междисциплинарного подхода к разработке программы коррекции психомоторики детей-олигофренов дошкольного возраста / А. В. Сімко // Специальное образование: традиции и инновации: материалы II Междунар. науч. - практ. конф., г. Минск, 8-9 апр. 2010 г. / Белорусский государственный педагогический университет имени М. Танка; редкол. С. Е. Гайдукевич (отв. ред.), И. К. Русакович, В. В. Радыгина и др. – Минск : БГПУ, 2010. – 284 с. – С. 718-719.

19. Сімко А. В. Психолого-педагогічні засади організації фізичної активності дітей-олігофренів дошкільного віку в сім'ї / А. В. Сімко // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зб. за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів, присвяченої 90-річчю Кам'янець-Подільського національного університету : вип. 7, у 5 т. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2008. – Т.4. – С. 93-94.

АНОТАЦІЇ

Сімко А.В. Корекція психомоторики дітей-олігофренів дошкільного віку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.08 – спеціальна психологія. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2012.

У роботі здійснено аналіз психомоторних розладів дітей-олігофренів, встановлено, що у кожної дитини вони індивідуально своєрідні і визначаються локалізацією мозкових порушень. Встановлено, що порушення рухів розумово відсталих дітей гальмує зростання активності психіки, натомість зменшує активність психіки гальмує розвиток їх моторики. З'ясовано, що психомоторика дітей зі стійкими органічними порушеннями пізнавальної діяльності характеризується більшою парціальністю, ніж дітей з нормальним психофізичним розвитком. Запропоновано систему вправ для визначення психомоторного розвитку розумово відсталих дітей дошкільного віку на різних рівнях побудови рухів. Розроблено і апробовано порівнево збалансовану методику корекції психомоторики дітей 6-7 років зі стійкими органічними порушеннями пізнавальної діяльності.

Ключові слова: розумово відсталі діти, дошкільний вік, психомоторна активність, координація рухів, рівні побудови рухів, корекція психомоторики.

Симко А.В. Коррекция психомоторики детей-олигофренов дошкольного возраста. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.08 – специальная психология. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2012.

В диссертации исследуются проблемы психомоторных возможностей умственно отсталых детей дошкольного возраста, их психомоторная активность и развитие, а также возможности коррекции.

Исходя из того, что основными движущими силами и условиями развития психомоторики вместе с морфофункциональным созреванием детей дошкольного возраста в норме и при патологии есть их общение со взрослыми, игра как основной вид деятельности, произвольность в управлении действиями, выяснено влияние психомоторной активности на умственно отсталых детей и детей с нормальным психофизическим развитием. Определено, что у умственно отсталых детей проявление психомоторной активности на всех стадиях дошкольного детства и по всем исследуемым показателям ниже, чем у детей с нормальным психофизическим развитием, что в единстве с морфофункциональными нарушениями определяет их отставание и в психомоторной подготовленности.

В то же время доказано, что на всех этапах дошкольного детства в группах умственно отсталых детей есть такие воспитанники, результаты которых в беге, прыжках и метаниях не уступают лучшим результатам их сверстников с нормальным психофизическим развитием. Средние результаты трех лучших показателей в исследуемых группах умственно отсталых детей статистически недостоверно отличаются от соответствующих средних трех лучших показателей детей с нормальным психофизическим развитием.

Предложено систему физических упражнений для определения координационных характеристик психомоторики на основе теории уровней построения движений, разработанной Н.А. Бернштейном, которая охватывает основные классы смысловых задач, и соответственно уровни центральной нервной системы, обеспечивающие их решение. Это позволяет определять, какие именно уровни построения движений умственно отсталых детей повреждены.

Разработано поуровнево сбалансированную методику коррекции психомоторики умственно отсталых детей старшего дошкольного возраста. Ее применение позволяет детям со стойкими органическими нарушениями познавательной деятельности реализовать свои индивидуально сохраненные возможности управления движениями. Причем всем детям, так как подобраны физические упражнения, для которых ведущими есть разные уровни по-

строения движений. Более того, на всех уровнях предлагается одинаковое количество упражнений.

Определено, что центральным звеном коррекции психомоторики умственно отсталых детей есть развитие их ориентировочно-исследовательских возможностей на сохраненных уровнях построения движений. Для развития ориентировочно-исследовательских возможностей умственно отсталых детей предложено выполнять физические упражнения с оптимальными изменениями их кинематических и динамических характеристик.

Поуровнево неструктурированные физические упражнения уступают по своей эффективности предложенной инновационной методике. Применение физических упражнений без учета ведущего уровня построения движений может создавать благоприятные условия для коррекции психомоторики одних детей с врожденными или рано приобретенными дефектами интеллекта и не создавать их для других, у которых нарушены другие мозговые структуры.

Ключевые слова: умственно отсталые дети, дошкольный возраст, психомоторная активность, координация движений, уровни построения движений, коррекция психомоторики.

Simko A.V. The Correction of psychomotor oligophrenic children of preschool age. – Manuscript.

Dissertation is for the degree of candidate of psychological sciences, specialty 19.00.08 – special psychology. – National Pedagogical University named after N.P.Dragomanov. – Kyiv, 2012.

The paper analyzes psychomotor disorders Oligophrenic children, found that each child individually unique and determined the localization of brain disorders. Established that the movement disorder mentally retarded growth slows mental activity, while reducing mental activity inhibits the development of their motor skills. It was found that psychomotor children with persistent organic disorders characterized by greater cognitive activity, than children with normal mental and physical development. A system of exercises determine the psychomotor development of mentally retarded preschool children at different levels of movements. Developed and tested method of correction Comparative balanced psychomotor children 6-7 years with persistent organic disorders of cognitive activity.

Keywords: mentally retarded children, preschool age, psychomotor activity, motor coordination, level building movements, psychomotor correction.

НБ НПУ

100161169

Підп. до друку 29.11.2012 р. Формат 60x90/16
Авт. арк. 0,9. Обл. вид. арк. 0,9
Тираж 100. Зам. № 185

Приватне підприємство "Видавництво «Оіюм»"
пров. Михайлівський, 8/4, м. Кам'янець-Подільський, 32301
Свідоцтво серії ХЦ №009 від 12.10.2000 р.